

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАННЯ АМБІВАЛЕНТНОСТІ ЛАТЕНТНОГО МАТЕРИНСТВА В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Ситуація в різних сферах життя нашого суспільства негативно впливає на становлення соціальної установки латентного материнства у дівчат юнацького віку. Соціальна нестабільність потребує від майбутньої матері інтеграції всіх внутрішніх сил для особистісного зростання через підсилення самоефективності, довіри та турботи до себе, надії, впевненості тощо. Суперечливість сучасної жінки-матері протікає з одного боку в ролях дружини і професіонала, з іншого – у психологічній сутності самого материнства, як амбівалентного утворення особистості.

Амбівалентність (лат. *ambo*-обидва і *valentia*-сила) означає складне сполучення протилежних почуттів, думок, дій, або намірів. Переживання амбівалентності латентного материнства – це соціальна установка, яка проявляється в усвідомленні узгодженості взаємовиключних суперечностей в системах "мати-дитина, діти", "мати-робота", "мати-батьківство", що сприяє прийняттю рішення мати дитину, психічному розвитку дитини, сімейних стосунків, і особистісному зростанню жінки. Амбівалентність латентного материнства в дівчат юнацького віку проявляється гармонійно збалансовано або негармонійно незбалансовано, і має вплив на народження дітей, взаємини з чоловіком, професійне та духовне зростання.

Саме юнацький вік є сенситивним для становлення латентного материнства як соціальної установки, яка виступає невід'ємним компонентом особистісного зростання жінки, майбутньої матері. Слід відмітити, що цей період у житті особистості характеризується як кризовий. Відбуваються кардинальні вибори дівчат (професійна підготовка, вибір друзів, супутника життя та ін.), що певною мірою впливає на життєві успіхи та поразки у дорослому віці. Юнацький вік – період переходу до справжньої дорослості – є сприятливим для утворення позитивних і негативних утворень стосовно майбутнього материнства.

Мета даної статті – проаналізувати та узагальнити експериментальне вивчення психологічних особливостей переживання амбівалентності латентного материнства у дівчат юнацького віку.

В основу дослідження було покладено *припущення* про те, що вікова криза переходу до ранньої дорослості підсилює суперечності латентного материнства, які зумовлюють її незбалансовані прояви в дівчат юнацького віку.

Експериментальне дослідження амбівалентності латентного материнства проводилось у вересні-жовтні 2007 року і охопило 219 респондентів юнацького віку, а саме: Івано-Франківський фінансово-комерційний кооперативний коледж - 119 дівчат та НТУУ "Київський політехнічний інститут" – 100 респонденток.

Аналіз літературних джерел [1,2,4,6,7,11] дозволяє нам визначити трикомпонентну структуру (афективний, когнітивний та поведінковий), та виділити критерії переживання амбівалентності латентного материнства, які репрезентують її відповідні складові елементи, що перебувають у нерозривному взаємозв'язку. Афективний, який реалізується через довіру до себе та до майбутньої дитини; когнітивний – критеріями якого виступають турбота про себе та про майбутню дитину; поведінковий, що проявляється у впевненості до себе та до майбутньої дитини. Ці положення лягли в основу вивчення амбівалентності латентного материнства в дівчат юнацького віку. Відбір основної методики здійснювався у відповідності з поставленою метою дослідження, з віковими особливостями юнацького віку та критеріями валідності і надійності, що визначалися у попередніх роботах і були підтверджені в нашому дослідженні.

Саме такий підхід використовує В.В.Бойко, створивши опитувальник "Латентне материнство", модифікований Т.М. Зелінською[5].

Питання методики побудовані на основі трьохкомпонентної структури амбівалентності латентного материнства (1 – афективний, 2 – когнітивний, 3 – поведінковий) та процедура вимірювання, де позитивні оцінні шкали позначені літерою "П", негативні – "Н". Свою відповідь респондент обирає наступним чином: а) +1 – ледве позитивно; +2 – не повністю позитивно; +3 – позитивно; +4 – дуже позитивно; б) -1 – ледве негативно; -2 – не повністю негативно; -3 – негативно; -4 – дуже негативно;

На першій шкалі афективного компонента - від "ледве позитивної" до "дуже позитивної оцінки"- респонденти відмічали лише позитивні емоції до даного питання, не зважаючи на негативні. Так само і на другій шкалі афективного компонента від "ледве негативної" до "дуже негативної" оцінки досліджувані визначали лише негативні емоції, незважаючи на позитивні.

На першій шкалі когнітивного компонента респонденти, визначали свою оцінку, враховуючи лише позитивні думки до даної проблеми, не зважаючи на негативні думки, від "ледве позитивної" до "дуже позитивної". На другій шкалі даного компонента амбівалентності латентного материнства із значенням від "ледве негативної" до "дуже негативної" оцінки досліджувані визначали лише негативні думки, не зважаючи на позитивні.

Поведінкові наміри на першій шкалі визначались, не зважаючи на негативні поведінкові наміри, від "ледве позитивної" до "дуже позитивної" оцінки. На другій шкалі даного компонента амбівалентності латентного материнства із значенням від "ледве негативної" до "дуже негативної" оцінки відмічали лише негативні наміри, не зважаючи на позитивні.

Була використана формула для отримання індексу загальної амбівалентності латентного материнства, запропонована М.Томпсон, М.Занна, Д.Гріффіні:

$$Amb = F \{ [(K+D)/2] - (D-K) \} \quad (1),$$

Де D - позитивні реакції; K- конфліктні реакції;

(K+D)/2-інтенсивність амбівалентності;

(D-K)- амбіквальність.

Збільшення середніх значень реакцій (K+D)/2 веде до підняття рівня інтенсивності і зростання рівня амбівалентності соціальної установки.

Друга частина рівняння (D-K) відповідає за амбіквальність (рівність полярностей). Високі значення оцінок за цим фактором також піднімають рівень особистісної амбівалентності.

Отже, описана вище модель М.Томпсон, М.Занни, Д. Гріффіна дозволяє визначити індекс амбівалентності соціальних установок, вивчити прояви амбівалентності в афективній, когнітивній та поведінковій сферах соціальних установок. Це і стало надійною процедурою вимірювання амбівалентності латентного материнства.

У підсумку, виходячи з вимірювання амбівалентності латентного материнства, відмітимо, що ми використали вищезазначених авторів процедуру визначення рівнів цього конструкту:

Високий – від 4 до 2,5 балів (+4/-4 – 4 бала; +3/-3 – 3бала; +4/-3, +3/-4 – 2,5 бала);

Середній - від 2 до 1 бала (+2/-2 – 2 бала; +3/-2,+2/-3 – 1,5 бала; +1/-1, +4/-2, +2/-4 – 1 бал);

Низький - 0,5 бала (+1/-2, -2/+1 – 0,5 бала; +3/-1, +1/-3 – 0 бала; +4/-1, -4/+1 – 0,5 бала).

Аналіз та узагальнення результатів методики "Латентне материнство" містить дослідження вікових особливостей переживання амбівалентності латентного материнства у залежності від прояву структурних компонентів (когнітивного, афективного, поведінкового). Кількісні результати аналізу цього психологічного конструкту залежно від прояву його структурних компонентів відображені у табл.1. Підрахунок рівня достовірності розбіжностей у вибірках був зроблений за,

Вікові особливості амбівалентності соціальної установки латентного материнства в юнацькому віці залежно від прояву та структурних компонентів.

N=219

Структурні компоненти	Рівні	Вибірка 17 – 18 років		Вибірка 18 – 19 років		φ*
		Абс.	%	Абс.	%	
Афективний	Низький	32	29,09	27	24,77	-
	Середній	35	31,81	49	44,95	2,00*
	Високий	43	39,10	33	30,28	-
Когнітивний	Низький	29	26,36	25	22,93	-
	Середній	37	33,64	50	45,87	1,84*
	Високий	44	40,00	34	31,20	-
Поведінковий	Низький	22	20,00	25	22,94	-
	Середній	36	32,73	49	44,95	1,86*
	Високий	52	47,27	35	32,11	2,29*

* p ≤ 0,05

Розглянемо кількісні показники, які були отримані на низькому збалансованому рівні **афективного** компонента амбівалентності латентного материнства. Низький рівень прояву зменшується від 29,09% 17-18 річних дівчат до 24,77% 18-19 річних. Середній незбалансований рівень статистично достовірно зростає для 31,81% та 44,95 досліджуваних, φ*=2,00 p≤0,05, (табл.1). Високий дезінтегрований притаманний для 39,10% 17-18 річних та 30,28% 18-19 річних студенток.

Досліджувані респондентам юнацького віку з **низьким збалансованим рівнем** прояву афективного компонента амбівалентності латентного материнства притаманна довіра до себе як оптимістичне сприйняття майбутнього, а саме власної дитини та себе матір'ю. Дані опитувані пишуться собою, задоволенні власною особистістю, приймають не тільки власні переваги, а і недоліки, водночас переживають симпатію до майбутньої дитини. Довіра до себе виявляє конструктивність самоактуалізуючого переживання дівчат, щодо майбутнього материнства.

Середній незбалансований рівень характеризується напругою в переживанні негативних і позитивних емоцій по відношенню до ролі матері. Суперечність довіри до себе зумовлює формування нестійкої установки латентного материнства, яка знаходиться під впливом зовнішніх чинників (сім'я, друзі, культурне середовище тощо). На цьому рівні спостерігаються почуття антипатії до власної особистості, що періодично чергується із симпатією, водночас, неприйняття майбутньої дитини з часом переходить у прийняття та бажаність її народження.

Високий дезінтегрований рівень даної сфери відрізняється негативними переживаннями, які спричинені невпевненістю, цілковитою недовірою до власної особистості та майбутньої дитини. Це призводить до частих неврозів, депресій та різних адикцій (алкоголь, паління, наркотики та ін.). Відсутність оптимістичних поглядів на майбутнє, уваги до себе, прагнення до самоінвалідації заважає становленню латентного материнства, що веде до багатьох проблем і труднощів у виконанні даної соціальної ролі в майбутньому.

Дещо відрізняються особливості прояву **когнітивного** компонента амбівалентності латентного материнства у дівчат юнацького віку. На високому рівні вона виявлена у 40,00% 17-18 річних студенток та 31,20% у 18-19 річних. Протилежну тенденцію – низький рівень – зафіксовано відповідно у 26,36% 17-18 річних дівчат та 31,20% у 18-19 річних. Середній рівень – у 33,64% 17-18 річних та 45,87% 18-19 річних респондентом.

Наше дослідження виявило, що лише **низький збалансований** рівень когнітивного компонента амбівалентності латентного материнства характеризується турботою про себе та майбутню дитину, наявністю саморозуміння, яке сприяє осмисленню інформації про саму себе, аналізу власних суперечливих думок, переживань, вчинків, інтерпретації можливих причин та наслідків. Саме цей рівень зумовлює безперервний процес саморозвитку, пізнання себе, формування самостійності у думках та прийнятті рішення мати дитину, будувати сімейні стосунки та підсилувати особистісне зростання.

Середній незбалансований рівень прояву когнітивного компонента амбівалентності латентного материнства у дівчат юнацького віку характеризується наявністю суперечностей в пізнавальній сфері турботи про себе, які стимулюють усвідомлення потреби у майбутньому материнстві, чи гальмують цей процес. Такі неузгодженості призводять до ситуації дезадаптації, після чого значними зусиллями особистість знижує напругу, але залишається негативна спрямованість стосовно майбутнього материнства, сім'ї та особистісного зростання.

Високий дезінтегрований рівень – це байдуже ставлення до майбутньої дитини та невміння турбуватися про себе. Слабке самоусвідомлення себе в ролі матері, відсутність турботи про себе, свою майбутню дитину не сприяє особистісному зростанню дівчат юнацького віку. Підсилення у свідомості суперечностей стосовно прийняття рішення мати дитину веде до високої, незбалансованої амбівалентності.

Оптимальним для розвитку особистості дівчини юнацького віку є **низький збалансований рівень** переживання амбівалентності латентного материнства, який має певну вікову тенденцію до зменшення на 3,43%. Констатується небезпечна вікова тенденція, яка полягає в наступному. Середній рівень статистично збільшується від 17-18 років на 12,23% (φ*=1,84, p≤0,05 табл.1). На наш погляд, це можна пояснити тим, що під впливом різних чинників дівчата юнацького віку почали використовувати захисні механізми та самоманіпуляції, щоб досягти соціальної бажаності.

Поведінкова компонента амбівалентності латентного материнства у дівчат юнацького віку представлений наступним чином: у 17-18 річних респондентом перше місце займає високий дезінтегрований рівень (47,27%), друге – середній рівень (32,73%), та третє місце – низький збалансований (20,00%). Виявлена незначна позитивна вікова тенденція низького рівня прояву поведінкового компонента амбівалентності латентного материнства (збільшення на 2,94%). Водночас виявлено, що середній рівень прояву амбівалентності латентного материнства у дівчат юнацького віку має статистично значущу динаміку до збільшення на 12,22%, φ*=1,86 p≤0,05 (табл. 1). Разом з цим, високий дезінтегрований рівень має тенденцію до зменшення на 15,16%, φ*=2,29 p≤0,05 (табл. 1), що пов'язано із позитивними віковими змінами особистості дівчат стосовно майбутнього материнства.

Для **низького збалансованого** рівня поведінкового компонента амбівалентності латентного материнства характерним є незалежність, самостійність та впевненість дівчини при прийнятті життєвоважливих рішень. Водночас прояв інтересу до майбутньої дитини є конкретним (читання спеціальної літератури, перегляд фільмів, участь у дискусіях, виявлення прихильного ставлення до довшоколішніх дітей). Особистість із низьким збалансованим рівнем не схильна до депресій, врівноважена, наполеглива у досягненні цілей. Такі дівчата в майбутньому мають можливість впевнено та компетентно виконувати роль матері, бути успішним професіоналом, дружиною, всебічно розвинутою особистістю.

Середній незбалансований рівень прояву поведінкового компонента характеризується напругою суперечностей між

бажанням бути впевненою та страхом перед власною неспроможністю, втратою незалежності. Респондентки цього рівня прагнуть реалізувати соціально бажану установку на материнство, але вона є викривленою: жити заради дитини, чи забезпечувати її тільки матеріально. Схильність до незбалансованих амбівалентних проявів ускладнює адаптацію до майбутнього материнства, сприяє зменшенню протистояння особистості різноманітним негативним впливам.

Високий дезінтегрований рівень відзначається дезадаптацією, безпорадністю, невпевненістю у власних силах. Спостерігається втрата автономності, бажання перекласти відповідальність за свою майбутню дитину на інших. Необдумані імпульсивні підходи до прийняття життєвоважливих рішень, прояви агресивності як гіперкомпенсація невпевненості до майбутньої дитини. Ці респонденти не усвідомлюють значення згубної поведінки, щодо власного здоров'я (алкоголь, наркотики та ін.). Власна адиктивна поведінка домінує перед усвідомленням нанесення шкоди здоров'ю майбутній дитині.

Результати дослідження дають підстави вважати, що збалансовані прояви когнітивного, афективного, поведінкового компонентів амбівалентності латентного материнства не є типовим у дівчат юнацького віку, що є ознакою негармонійності та руйнації особистісного зростання.

Перше місце в усіх трьох сферах (когнітивна, афективна, поведінкова) займає середній незбалансований рівень. У вибірці респондентів 17-18 років та 18-19 років виявлена нами динаміка є статистично значущою. Виявлена негативна тенденція вимагає цілеспрямованого психокорекційного впливу на становлення конструктивної установки щодо латентного материнства. Друге місце займає високий дезінтегрований рівень. В афективній і когнітивній сферах виявлена статистично незначуща негативна вікова динаміка. В поведінковій сфері нами констатовано статистично значуще зростання негативних проявів. Третє місце очолює низький збалансований рівень. Саме цей рівень забезпечує гармонійність латентного материнства.

Пояснити виявлені тенденції можна завдяки розповсюдженості у нашому суспільстві аномії щодо материнства, нівелювання цієї ролі жінки у сім'ї, результатом чого і є висока амбівалентність у дівчат юнацького віку, щодо майбутніх дітей, ось чому необхідні психокорекційне втручання.

Наступним етапом нашого дослідження є вивчення взаємозв'язків особистісних детермінант (корелятив) з амбівалентністю латентного материнства у дівчат юнацького віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.В. Если ты мать и жена. – М. : "Советская Россия", 1991. – 157 с.
2. Брутман, В.И. Девиантное материнское поведение [Текст] / В.И. Брутман, А.Я. Варга, М.С. Радионова, О.В. Юсупова // Московский психотерапевт, журнал. – 1996. – №4. – С. 81-98.
3. Єрмакова Н.О. Психологічні особливості становлення довіри до себе в ранньому юнацькому віці: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Н.О. Єрмакова. – К., 2008. – 205 с.
4. Зелінська Т.М. Амбівалентність особистості: шлях до гармонії чи душевного болю / Т.М. Зелінська: [навчальний посібник. 2-е вид. допов.]. – Черкаси: Вид-во "Сан", 2005. – 200 с.
5. Зелінська Т.М. Вимірювання латентного материнства у дівчат юнацького віку / Т.М. Зелінська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – №23(47). – С.103-108.
6. Мещерякова С.Ю. Психологическая готовность к материнству / С.Ю. Мещерякова // Вопросы психологии. – №5. – 2000. – С.18-27.
7. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 319 с.
8. Особистісні кризи студентського віку: зб. наук. ст. / [за ред. Т.М.Титаренко]. – Луцьк:"Вежа". Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2001. – 112 с.
9. Селигман М. Как научиться оптимизму / М. Селигман. — М. : Персей, 1997. – 432 с.
10. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии / Е.В. Сидоренко. – СПб.: ООО "Речь", 2003. – 350 с.
11. Скоромная Ю.Е. Субъективная готовность к материнству как психологический феномен: диссер. ... канд. психол. наук: 19.00.13 / Ю.Е. Скоромная. – Москва, 2006. – 217 с.
12. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В.А. Ядов. – М. : Добросвет, 1998. – 596 с.

Подано до редакції 02.12.09

РЕЗЮМЕ

У статті аналізуються та узагальнюються результати експериментального дослідження психологічних особливостей переживання амбівалентності латентного материнства в юнацькому віці. Визначається трьохкомпонентна структура амбівалентності латентного материнства, виділяються критерії цього психологічного конструкту. Репрезентується опитувальник В.В. Бойко "Латентне материнство", модифікований Т.М. Зелінською.

Ключові слова: амбівалентність, амбівалентність латентного материнства, переживання, експериментальне дослідження, турбота про себе, довіра до себе, впевненість у собі.

И.М. Шастко

ИССЛЕДОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАНИЯ АМБИВАЛЕНТНОСТИ ЛАТЕНТНОГО МАТЕРИНСТВА В МОЛОДОМ ВОЗРАСТЕ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются и обобщаются результаты исследования психологических особенностей переживания амбивалентности латентного материнства в юношеском возрасте. Определяется трехкомпонентная структура амбивалентности латентного материнства, критерии этого психологического образования. Представлен опросник В.В.Бойко "Латентное материнство", модифицированный Т.М. Зелинской.

Ключевые слова: амбивалентность, амбивалентность латентного материнства, переживания, экспериментальное исследование, забота о себе, доверие к себе, уверенность в себе.

I.M. Shastko

INVESTIGATION OF PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF LATENT MATERNITY AMBIVALENCE FEELING IN ADOLESCENCE

SUMMARY

The article analyzes and generalizes results of experimental investigation on psychological peculiarities of latent maternity feeling in adolescence. The author determines the ternary structure of latent maternity ambivalence and criteria of this psychological construct; presents V. Boiko's questionnaire "Latent maternity" modified by T. Zelinska.

Keywords: ambivalence, latent maternity ambivalence, feeling, experimental research, anxiety about oneself, self-trust, self-confidence.
